

VEDENALAISET MUINAISJÄÄNNÖKSET

Riikka Tevali, meriarkeologi, Museovirasto

Satakunta on merellinen maakunta, jonka elinkeinot ovat pohjautuneet vahvasti merenkulkuun. Voidaan sanoa, että näin on edelleen, sillä Rauman laivanrakennus ja Porin satamatoiminta kuuluvat Suomen huomattavimpiin teollisuuden aloihin.

Satakunnasta vedenalaisia arkeologisia kohteita tunnetaan yhteensä 106 (19.10.2020). Näistä 43 on arvioitu rauhoitetuiksi muinaisjäännöksiksi, joita ovat muun muassa sellaiset hylt ja hyllyn osat, joiden voidaan olettaa olleen uponneena yli sadan vuoden ajan. Kohteista 54 on muita kulttuuriperintökohteita tai yksittäisiä löytöpaikkoja. Kohteiden vähäinen lukumäärä kertoo merellisten inventointien huonosta tilanteesta.

Vedenalaiskohteista ja niiden sijainneista ei ole kattavaa tietoa ja suuresta osasta tunnettuja kohteita on puutteelliset taustatiedot.

Kuten muuallakin Suomessa, suurin osa Satakunnan vedenalaisista kohteista on erilaisten alusten hylkyjä (86 kpl). Nämä hylt kuvastavat maakunnan elinkeinohistoriaa, sillä huomattava osa niistä on koti- ja ulkomaan satamiin matkalla olleita, puurunkoisia purjein varustettuja rahtilaivoja, jotka kuljettivat erilaista kappaletavaraa ja bulkkituotteita. Näiden lisäksi joukosta erottuvat myös maailmansotien aikana uponneet tai upotetut alukset. Näistä voidaan mainita erityisesti Rauman ulkomerellä sijaitseva malmilastissa purjehtinut Ingersoll, jonka saksalainen sukellusvene UB30 upotti vuonna 1916. Miehistö pelastautui pelastusveneisiin.

Hoppostenkarin hylky sijaitsee jo keskiajalla tunnetun luonnonsataman läheisyydessä Luviolla Pirskerin ja Ryöväskekin välisellä merialueella. Hylky on todennäköisesti joutunut haaksirikkoon lähellä olevalle matalikolle. Kuva: Riikka Tevali, Museovirasto, 2019.

Satakunnan hylt ovat ehkä kattavin muinaisjäännettöskokonaisuus 1800-luvun purjealusten kultakaudesta ja erityisesti kotimaisesta merenkulusta, joka maassamme on säilynyt. Se on korvaamaton tutkimusaineisto, jota tulevaisuudessa toivottavasti hyödynnetään enemmän. Kotimaisen laivanrakennuksen esimerkkeinä voidaan mainita useita hylkyjä, joita ei ole tarkemmin identifioitu, mutta joilla on erittäin laaja tutkimuspotentiali. Näitä ovat mm. Luvian Ryöväskerin hylky (mj-tunnus 1721), Hopposten ulkokarien hylky (mj-tunnus 1715) sekä Pirskerin Haminasalmen hylky (mj-tunnus 1714).

Useita aluksia on kuitenkin myös identifioitu ja joiden historia tunnetaan, kuten porilainen kaljaasi Ändring (2621), Saksassa rakennettu raumalainen kuunari Siiwo (1710) ja Eurajoen Kuivalahdella rakennettu kuunari Alkaja (1735). Usein hylkyjen tarina on lisännyt uuden kerroksen merelliseen maisemaan, joka jatkuu näin veden alle. Näin ollen esimerkiksi uusikaupunkilainen kuunari Olga on antanut nimensä Olgankarille (mj-tunnus 2539), jonka vieressä sen hylky lepää Ouran saaristossa. Olga on saattanut innoittaa myös H.J. Nortamoa hänen kirjoittaessaan kirjaa *Rojohoppe viimene reis*, sillä tarinassa on monia yhteneväisyyksiä Olgan haaksirikkoon, kuten ansiokas Satakunnan merihistorian ja hylkyjen harrastaja Seppo Salonen on osoittanut.

Olgankarin hylky makaa Ouran saaristossa aivan Pookikarin eteläpuolella Merikarviaan johtavan väylän lähellä. Kuva: Riikka Tevali, Museovirasto, 2019.

Erityisesti on mainittava ne lukuisat proomut, jotka kuljettivat Satakunnan yleisintä lastia, puutavaraa. Proomuja löytyy yhä runsaasti ja niitä on erityisesti Porin Reposaaressa sekä Merikarvian Haminaholman vesillä. Haminaholmassa sijaitsevat myös 1800-luvulla toimineen Ahlströmin sahan jäännökset, jolla on useita vedenalaisia osia. Kohde onkin erinomainen muistutus siitä, että rannoilla sijaitsevat historiallisesti arvokkaat kohteet saattavat jatkua myös veden alla.

Haminaholman saari sijaitsee Merikarviolla Pohjajoen suun edustalla. Saaressa toimi höyrysaha vuodesta 1873 alkaen, joka vuodesta 1887 siirtyi Antti Ahlströmin omistukseen. Sahan lisäksi saarella toimi oma veneveistämö. Saaren itärannassa on lähes 500 metriä pitkä rimamölgän ja laiturirakenteen jäännös, johon sahalle puuta kuljettavat alukset ja proomut kiinnittyivät. Haminaholma mainitaan satamana jo 1500-luvulla, sekä Hans Hanssonin kartassa vuodelta 1650 nimellä Hanholmen Hampnskär. Kuva: Riikka Tevali, Museovirasto, 2019.